

4697

۴۵

تشیع یند از صفویه تا قاجار

سید حسن دهقانی سانج

سرشناسه : دهقانی سانج، سیدحسن، ۱۳۶۰-

عنوان و نام پدیدآور : تشیع یزد از صفویه تا قاجار / سیدحسن دهقانی سانج.

مشخصات نشر : قم: طلیعه نور، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری : ۴۲ص.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۸۱۸-۶۹-۵

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

موضوع : شیعه -- ایران -- یزد -- تاریخ

موضوع : Shi'ah - Iran - Yazd - History

موضوع : شیعه -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۰ - ۱۲ق.

موضوع : Shi'ah - Iran - History - 16 - 18th century

موضوع : شیعه -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۳ق.

موضوع : Shi'ah - Iran - History - 19th century

ردی کنگره : ۱۳۹۷ ۵ ت ۹۵ / د ۲۳۹ BP

۵۰ پندی دیویی : ۲۹۷/۵۳۹

شماره کتبشناسی مل : ۵۳۹۶۴۴۲

انتشارات طلیعه نور

تشیع یزد از صفویه تا قاجار

سید حسن دهقانی سانج

چاپخانه : گل وردی * تیراژ : ۱۰۰۰ نسخه * تاریخ چاپ : ۱۳۹۷ هـ . ش

نوبت چاپ : اول * شابک : ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۷۸۱۸ - ۶۹ - ۵

چکیده

از آنجا که بررسی اعصار تشیع و چگونگی گسترش آن در مناطق مختلف از جمله کشور پهناور ایران می تواند کمک شایانی در شناخت بهتر تشیع و تأثیرات آن بر فرهنگ و تمدن مردم داشته باشد لذا در این نوشتار برآنیم تا تاریخ تشیع یزد از صفویه تا قاجار را تحلیل و تأثیرات آن بر مردم آن منطقه را مورد بررسی قرار دهیم. روش تحقیق در این مقاله کتابخانه ای بوده و بر اساس مطالعات و ورت به رشته می توان بیان داشت که مردم یزد قبل از فتوحات اسلام در زمان خلیفه دوم، یکتاپرست بوده و هنگامی که ندای آشنای اسلام با ورود اعراب مسلمان به منطقه یزد در قرن دوم هجری قمری به گوش آنها رسید به سهولت اسلام را پذیرفته و به دستورات آن عمل نموده اند. در دوران حکومت حضرت علی (ع) سهم زیادی از طرف، آن حضرت بعنوان والی یزد منصوب و برخی از مردم از این طریق به "بیت اهل بیت (علیهم السلام)" آشنا شدند ولیکن گسترش تشیع در یزد، همان با گسترش تشیع در ایران و رسمیت یافتن این مذهب در دوره ی صفویه بعنوان مذهب رسمی کشور ایران بوده است. برآستی می توان عصر صفویه را عصر طلایی تشیع، تمدن و شکوفایی هنر و مذهب در یزد نامید. به علت اینکه حاکمان صفوی غالباً علاقه ی زیادی به فرهنگ، مذهب و آبادانی داشتند، مردم را نیز به این امر ترغیب نموده و در این دوران بود که یزد به منطقه ای آباد از لحاظ ساخت مساجد، آب انبار ها، حسینیه ها و تبدیل و ذکر مناقب اهل بیت (علیهم السلام) در مجالس و منابر رونق گرفت؛ این موضوع تا حدی رونق داشت که نقل برداری یا نخل گردانی در ایام دهه عاشورا در منطقه یزد، به یک فرهنگ

تبدیل گردید. از عمرا و حاکمان منطقه یزد می توان سلم بن زیاد، سید رکن الدین محمد حسینی، شاه نعمت الله ولی و.... را نام برد. از دیگر افرادی که بر مردم یزد تاثیر گذار بوده و نسل سادات یزد نیز از وی گسترش یافته، ابو جعفر احمد بن الحسن محمد بن علی بن محمد بن علی بن عبید الله محمد العلوی الحسینی العریضی می باشد که فی الحال مدفن وی بعنوان امامزاده جعفر بن علی بن جعفر مردم جهت مناجات و اخذ حاجات می باشد. در مجموع عصر صفویه، عصر رشد تمدن و شکوفایی هنر و مذهب در یزد بوده و تشیع، در یزد در این دوران به اوج خود رسید تا اینکه در زمان قاجار به علت عدم توجه حاکمان قاجاری، مسائل مذهبی، گسترش تشیع نیز رو به افول نهاد ولیکن مردم یزد به علت اعتقادات مستحکم مذهبی که داشتند به مذهب تشیع و اهل بیت (علیهم السلام) همچنان وفادار بودند و لذا یزد بعنوان دار العبادة معروف گردیده است.

واژه های کلیدی: یزد - تشیع - صفویه - سادات - آل کاخویه - افشاریه - زندیه

فهرست مطالب

۷.....	مقدمه
۱۱.....	رود اعراب مسلمان و اسلام آوردن مردم یزد:
۱۳.....	نخستین ریی انبلاسی یزد:
۱۴.....	آل کاکوی:
۱۵.....	تشیع و آثار آن در یزد:
۱۹.....	گوشه ای از اوضاع قبل دهم و ارای یزد در دوره صفویه:
۲۴.....	آثار تشیع مرتبط با سادات:
۲۵.....	کتابخانه ها و آب انبارهای یزد در زمان صفویه:
۲۶.....	آب انبارها:
۳۱.....	تشیع در دوره نادر شاه افشار و سیاست های مذهبی وی:
۳۵.....	یزد در عصر زندیه:
۳۹.....	نتیجه:

مقدمه:

در آن گونه که مذاهب مختلف دارای اقسام و دسته بندی های مختلف هستند، تشیع نیز دارای فرقه های گوناگون می باشد که مهمترین آن ها رزیه، اسماعیلیه، اثنا عشریه و نصیری (علی الهی ها) هستند. البته هر گروه نیز خود دارای تقسیم بندی های جزئی تر است بعنوان نمونه اسماعیلیه شامل قرامطه، طیبیان، هزاریه و دروزیه می باشد و یا شیعه ی اثنا عشریه به امامیه و شیخیه تقسیم گردیده است؛ در این مقاله که با موضوع تشیع یزد از صفویه تا قاجاریه بنا است تا تشیع را در این بازه ی زمانی مورد بررسی و تحلیل قرار دهد تشیع عام یا تشیع اعتقاد مد نظر است نه گروه بندی های خاص شیعه یا حتی صرف شیعه اثنا عشری. قبل از صفویه و در اواخر قرن چهارم یکی از سادات و علویان در یزد سکونت یافته و تعدادی نیز در ابرقو سکنا گرفتند، همچنین مرکز آل کاکویه که شیعه مذهب بودند نیز به یزد انتقال یافت و این موضوع آغاز تشیع در منطقه یزد بود. پس از سقوط و خرابی عباسیان، اقتدار مذهبی از بین رفته و یا بسیار کم رنگ شد و مغولان نیز اهمیت جلدانی به مذهب نمی دادند و همین علل باعث شد تا سادات و شیعیان را سودی در حکومت ایلخانان و حکومت های محلی پیدا نموده و زمینه ساز تاثیر بر این دولت ها شوند. در میان سادات یزد، خاندان عریضی، با نفوذترین خاندان در حکومت ایلخانان بودند. همچنین تیموریان و آل مظفر نیز به سادات به واسطه ی نفوذی که در حکومت های یزد و حتی در میان مردم داشتند احترام

ویژه ای قائل بودند. یزد از قرن هفتم الی دهم یکی از مرکز های عرفانی و صوفی گری البته با ویژگی سنی دوازده امامی بوده. احترام غالب مردم یزد به اهل بیت (ع) و همچنین شافعی مذهب بودن اکثریت ساکنین این منطقه، باعث کاهش اختلافات مذهبی بوده است.

از نمونه های احترام به اهل بیت علیه السلام ساخت قدمگاه بر محل عبور امام زین العابدین (ع) به یزد که حاکی از تشیع مردم یزد و احترام به خاندان امامت و نبوت می باشد.

استان یزد یکی از مناطق راستانی کشور پهناور ایران است که به استان های کرمان، اصفهان، شیراز و خراسان محدود گردیده است. ایستاتیس یا فرافر جزئی از حکومت مادها بوده که پس از کشورگشایی ها و تسلط کورش بر حوزه ی پارس، نام یزد بر این منطقه نهاد شده است. در اصول پنج گانه اوستا «یست . yast» یا یزت به معنای پرستش و ییایش آمده است (قلمسیاه / ۱۳۶۹: ۱۳-۱۴)

بنابراین نام یزد پیش از آنکه به یزدگرد منصوب به یزدرازی منتسب شده باشد با نام ایزد مرتبط می باشد و حقیقتا این نام ارتباطی با ریادی مردمی داشته که مایه های توحیدی و ایزدگرایی داشته اند. در منابع مختلف از جمله منابع جغرافیایی پس از ظهور دین اسلام و همچنین در منابع متأخر نام های گوناگونی برای این منطقه بیان گردیده نظیر یزد، ایزدیس، دارالاماد، دارالسیاده، ایستاتیس و ... (ممرت ۱۳۷۶: ۴۷-۴۸)

یزد به دلیل موقعیت جغرافیایی که در آن واقع گردیده در همان اوایل اسلام به دست مسلمانان فتح شد البته در خصوص نحوه و چگونگی فتح یزد به دست

مسلمانان در کتب تاریخ، مطالب بصورت پراکنده مطرح گردیده است. نامساعد بودن شرایط آب و هوایی یزد و کویری بودن این استان زمینه های کشاورزی را محدود و به همین دلیل مردم این منطقه بیشتر به شغل تجارت روی آورده بودند. این شغل به همراه خلق و خوی مردم یزد باعث ایجاد یک نساجی مذهبی شده بود بعنوان نمونه مردم زندگی مسالمت آمیزی با زرتشتیان اهل تسنن دوست دار اهل بیت داشتند. در این نوشتار نیز محدوده ی جغرافیایی یزد به عنوان منطقه یزد مد نظر می باشد.

در خصوص موضوع بررسی که تاریخ تشیع یزد از صفویه تا قاجار می باشد؛ بررسی مستقل و کامل در منابع تاریخی صورت پذیرفته و از این حیث در خور تحقیق و بررسی می باشد. البته در برخی از پژوهش های صورت پذیرفته توسط محققین و پژوهشگران معاصر به نشانه های تشیع در یزد و چگونگی ورود اعراب و اسلام به این منطقه پرداخته شده که از آن جمله می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

کتاب تاریخ یزد از عبدالحسین آیتی که لاحق الانصاف پیرامون تشیع یزد، علماء، آثار باستانی، ورود اسلام به یزد و... بصورت نسبتاً جامع تالیف و تالیف داده و تا حدودی نسبت به آثار دیگر به تشیع یزد قبل از صفویه و بعد از صفویه پرداخته است.

کتاب تاریخ تشیع در ایران از رسول جعفریان نیز به تحقیق پیرامون ورود تشیع به ایران و پراکندگی و انتشار جغرافیایی تشیع پرداخته است. وی در قسمتی از این کتاب، تشیع ایران در قرن نهم را بیان و مطلبی تحت عنوان آثار تشیع در یزد از قرن ششم تا قرن نهم مطرح نموده است. این نویسنده ی ارزشمند

بصورت اجمالی از علمای شافعی مذهب یزد نام برده که احترام زاید الوصفی برای ائمه اطهار قائل بودند.

کتاب یادگاری های یزد از ایرج افشار نیز آثار و ابنیه ی تاریخی یزد را توصیف و به توصیف امامزادگان و قدمگاه امام رضا (ع) پرداخته است. ایشان در کتاب خود به معرفی برخی بقاع و قبور شیوخ صفویه نیز پرداخته است.

علیرغم رسد کتاب و آثار ارزشمند پیرامون تشیع یزد ولیکن تحقیق مستقلی با عنوان تشیع یزد از صفویه تا قاجار صورت پذیرفته لذا در این نوشتار بصورت نسبتاً تخصصی بر آیم تا به این مهم پاسخ گوئیم و بیابیم که تشیع از صفویه تا قاجار در منطقه یزد پر رنگ تر شده یا افول داشته است؟ در این مقاله بصورت اجمالی وضعت تشیع یزد قبل از صفویه بیان و سپس عصر حکومت صفویه به عنوان عصر طلایی تشیع در یزد و شکوفایی تشیع، هنر و تمدن یزد توصیف خواهد شد.

